

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 40.

Tisdagen den 10 maj.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 3 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 359, med förslag till lag om arbetstidens begränsning. Därvid yttrade:

Vid remiss av propositionen nr 359.

Herr W a h r e n: Herr talman, mina herrar! Då nu riksdagen åter har frågan om arbetstidslagen på bordet måste jag för min del djupt beklaga, att den kungl. propositionen ej innehåller förslag till revidering av lagen på sådant sätt, att den skulle kunna bereda vårt näringsliv möjligheter att återvinna den konkurrensförmåga, utan vilken vi ej komma ur det nuvarande nödläget. Uti de ändringsförslag, den kungl. propositionen innehåller, hava visserligen behjärtats de svårigheter, som en ovillkorlig bundenhet vid den inskränkta arbetstiden visat sig medföra för sjukhus, välgörenhetsinrättningar m. m., ävensom för mindre, hantverksmässiga företag. Huruvida detta behjärtande skett i erforderlig grad därom lämnar jag åt andra att döma. Jag vill här endast uppehålla mig vid lagens inverkan å den egentliga industrien, vilken för vårt folks och därmed för statens ekonomi är av avgörande betydelse. *Jag måste då beklaga, att de ändringsförslag, som uti kungl. propositionen innehållas, även om de äro ägnade att i någon mån göra lagens efterlevnad lättare, likväl låta i oförminskad utsträckning lagens produktionsfördyrande inverkan kvarstå.* Det är herrarna alltför väl bekant, hur mörk framtiden i dessa dagar ter sig för vår industri, och att industriens målsmän däruti äro fullt ense, att vår arbetstidslagstiftning i hög grad bidragit till uppdrivandet av produktionskostnaderna. I dessa kretsar, som dock borde tillmätas en viss grad av omdömesförmåga, då det gäller att bedöma

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 40.

Vid remiss av
propositionen
nr 359.

(Forts.)

arbetstidslagens ekonomiska verkningar, har man den bestämda uppfattningen, att om Sveriges industri skall kunna återerövra sina avsättningsfält, det är absolut nödvändigt att i en helt annan grad än vad den kungl. propositionen medgiver återförskaffa arbetet behöflig rörelsefrihet.

Graden av lagens produktionsfördyrande och därmed för industrien nedbrytande verkan var för industriens män ingen överraskning. Redan vid tiden för lagens antagande höjdes såväl inom arbetstidskommittén som i kamrarna varnande röster, som emellertid hos lagens förespåkare vunno ringa gehör. Jag vill vid detta tillfälle ej uppehålla kammaren med ett återuppreparande av den motivering, på vilken lagen beslöts, om det ock kunde vara frestande att uppvisa det svaga och konstruerade försvar för lagen, som vid detta tillfälle presterades. *Jag endast konstaterar, att de huvudsakliga skäl, som då anfördes som motivering för att lagen utan för stor ekonomisk fara för vårt land kunde antagas, sedermera visat sig ohållbara. Den i utsikt ställda högre arbetsintensiteten har ej kunnat påvisas*, varöver man ej heller må förväna sig. Då tidigare vid undantagsvis gjorda försök med förkortad arbetstid en ökning av arbetsintensiteten har kunnat påvisas, har sporrén, som framdrivit den ökade arbetsintensiteten, varit den belöning, som legat uti den förkortade arbetstiden. Denna sporre kvarstår nu icke, när lagen lämnar garanti för den fördel, arbetaren tidigare genom en ökad arbetsintensitet måst tillvinna sig. *Ej heller har lagen blivit internationell.* Ja, mina herrar, jag vågar påstå, att de länder, vilkas konkurrens för vårt vidkommande spelar någon mera avgörande roll, antingen ej äro bundna vid någon arbetstidslagstiftning, eller ha varit försiktiga nog att så ordna denna lagstiftning, att den i motsats till vår lämnat deras näringsliv den nödiga friheten. Läser man socialstyrelsens relation över arbetstidslagstiftningen i olika länder, får man kanske ett första intryck av att 8-timmarsdagen är på åtskilliga håll lagfäst. Studerar man emellertid uppgifterna mera noggrant, skall man ovillkorligen finna, att detta är långt mera sken än verklighet. De stora industriländernas näringsliv är faktiskt icke belastat med någon för produktionen hinderlig arbetstidslagstiftning. Sådan lagstiftning saknas i England, Kanada, och vad gäller män i U. S. A. För kvinnor finnes i vissa stater 54 timmars arbetsvecka. I Tyskland är den till följd utav möjligheten till obegränsad övertid föga till hindern för produktionen, och vad beträffar Frankrike förefaller det mig, som dess lagstiftning genom många möjligheter till undantag ej torde verka alltför betungande.

När de förutsättningar visat sig ohållbara, vilka vid lagens genomdrivande angivits från ekonomisk synpunkt medgiva densammas antagande, hade man kunnat vänta, att vid detta tillfälle, då frågan om revidering av lagen föreligger, en ingående undersökning utav lagens ekonomiska verkningar företagits. *Dock tycks tyvärr den politiska ställningen varit sådan, att regeringen fortfarande på denna fråga mera anlagt politiska än ekonomiska synpunkter.* För såväl socialstyrelsen som socialministern är lagen fortfarande endast ett stelt utmätande av vad dessa myndigheter tyckas anse vara för arbetarpär-

ten fördelar och för arbetsgivaren skäliga medgivanden. För dessa myndigheter, vilka böja sig i stoftet för arbetsrådets under lagens ettåriga tillvaro vunna praxis, tycks fortfarande den ekonomiska frågan knappast existera. Samma fromma barnatro, som ej vet av några risker vare sig för arbetare, företagare eller staten, möter man hos herrar Lindqvist och Holmström uti deras vid socialstyrelsens betänkande fogade reservation. De tillstyrka här med frejdigt mod Sveriges anslutning till Washingtonkonventionen, vartill de icke kunna se något hinder, då en anslutning till konventionen icke behöver medföra några inskränkningar uti de längre gående förmåner ifråga om förkortad arbetstid, som redan kunna vara för arbetarna genomförda.

Då de med lagens tillämpning ofrånkomligen förknippade ekonomiska problemen enligt mitt förmenande såväl vid lagens tillkomst som nu vid frågan om dess revision vunnit alltför litet beaktande, har jag vid detta tillfälle velat fästa kammarens uppmärksamhet vid desamma. Redan i arbetstidskommitténs betänkande nr 2 sid. 56 förekommer en av reservanterna gjord utredning utvisande, att lagen komme att öka den svenska industriens kostnader med årligen c:a 150 miljoner kronor, vilket belopp avsevärt överstiger summan av samma industriens bevillningstaxerade inkomst i genomsnitt åren 1907—1916. Detta förhållande borde ju verkat avskräckande nog, men avfärdades denna utredning av lagens förespråkare med besked, att det var ett antagande, som ej vore tillräckligt bestyrkt. Efter lagens ettåriga giltighetstid hava vi redan en detta antagande bekräftande erfarenhet att stödja oss på. Jag har under min förvaltning ett bomullsspinneri, där arbetstiden tidigare utgjorde 56 timmar pr vecka. Övergången till 48 timmars arbetstid har efter noggrant verkställd utredning visat sig medföra ett med 16 öre pr kg. ökat spånadspris, eller en kostnadsökning för denna fabrikation av 10,70 %, vilket betyder, att trots tullskyddet engelskt garn i allmänhet kan köpas avsevärt billigare än det pris, vartill självkostnaden uppgår för samma garn spunnet här. Detta spinneri är, såsom jag i det följande skall visa, icke ett uti ifrågavarande avseende ensamstående företag. Den utförligaste utredning angående lagens produktionsfördyrande inverkan, som är mig bekant, verkställdes av aktuarien A. Liljenberg på arbetstidskommitténs uppdrag, ehuru egentligen sedan kommitténs verksamhet var avslutad. Det är på basis av denna aktuarien Liljenbergs utredning, arbetstidskommitténs betänkande nr 3, som jag med biträde av fullt kompetenta personer verkställt vidare utredningar för att så noggrant som möjligt få fram, i vilken grad lagens tillämpning fördyrar produktionen inom olika näringsgrenar, och för landet i dess helhet. *Resultaten av denna utredning visar tydligt och klart, att lagen medfört en produktionsfördyring av den art, att stora delar; ja kanske största delen av vårt näringsliv förlorar sina existensmöjligheter, om ej snar rättelse sker.* Jag skall ej söka från denna plats framföra denna utredning. Ett dylikt vidlyftigt siffermaterial studeras bäst från papperet, och jag ämnar låta det ingå i den motion, som jag med anledning av föreliggande kungl. proposition ämnar väcka. Jag vill emellertid ur denna utredning nämna några siffror,

Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)

Vid remiss av antydande utredningens resultat. Den av arbetstidslagen förorsakade prisfördyringen uppgår

(Forts.)

för mekaniska verkstäder	till 7,65 %,
› sågverk & hyvlerier	› 9,39 »
› trämassfabriker	› 7,78 »
› pappersbruk och pappfabriker	› 8,72 »

allt räknat i procent å tillverkningsvärdet.

Jag vill jämföra dessa procenttal med de siffror, Sveriges officiella statistik lämnar beträffande ifrågavarande industriernas tillverkningsvärden och bevilningstaxerade inkomster. För denna jämförelse väljer jag då 5-års-perioden 1908—1912 och detta dels av den orsak, att statistiken för senare år icke är så uppställd, att den medger motsvarande undersökning, dels ock av den anledning att dessa år enligt mitt förmenande äro de som mest lämpa sig för en jämförelse, då man under de närmaste åren med säkerhet icke torde ha att vänta större vinstresultat för industrien.

Enligt statistiken för nämnda åren 1908—1912 utgjorde den bevilningstaxerade vinsten i medeltal pr år:

för mekaniska verkstäder	7,52 %,
› sågverk & hyvlerier	6,02 »
› trämassfabriker	5,48 »
› pappersbruk och pappfabriker	4,31 »

allt räknat å tillverkningsvärdet. Resultatet av jämförelsen blir sålunda för mekaniska verkstäder, vilka under perioden 1908—1912 hade en bevilningspliktig inkomst av 7,52 % å tillverkningsvärdet, genom ökningen av produktionskostnaderna i stället en förlust av 0,12 %, för sågverk och hyvlerier, vilka under perioden 1908—1912 hade en bevilningspliktig inkomst av 6,02 % i stället en förlust av 3,37 %, för trämassfabriker, vilka under perioden 1908—1912 hade en bevilningspliktig inkomst av 5,48 % en förlust av 2,30 %, samt för pappersbruk och pappfabriker, vilka under perioden 1908—1912 hade en bevilningspliktig inkomst av 4,31 % en förlust av 4,41 %. Dessa siffror giva emellertid uttryck åt allenast den fördyring, som de av lagen direkt påverkade arbetsområdena få vidkännas, och äro med hänsyn till den fördyring, som drabbar även den verksamhet, som står formellt utom lagen, alldeles för låga, vartill jag senare skall återkomma. På samma sätt som de nämnda kommer för flertalet industrier den ökade produktionskostnaden att förvandla den under tidigare år blygsamma vinsten till förlust. Jag vill emellertid härom icke nu förete ytterligare siffror utan hänvisa till den utredning, som jag kommer att bilägga min motion. Nämnda siffror borde vara ägnade ingiva betänksamhet även hos den mest ivrige anhängare av arbetstidens fastlåsande till 8 timmar, och med dem för ögonen bör det för en var stå klart, att arbetstidens lagstadgande till 8 timmar är icke allenast en lämplighetsfråga, utan en fråga av sådan ingripande betydelse för vårt näringsliv, att den ekonomiska möjligheten för dess bibehållande måste ingående undersökas. Det förhåller sig sålunda

icke på det sättet, att denna fråga såsom socialstyrelsen gör gällande, är av ekonomisk betydelse allenast för »små matserveringar, kaféer, bagerier, åkerier etc.» utan *hela vårt folks väl eller ve är därpå beroende.*

Tänker man närmare igenom hur det ställer sig med den fördyring av produktionen, lagen medfört, skall man finna, att denna fördyring påverkar så gott som hela vår produktion. Visserligen gäller lagen formellt endast för vissa mer eller mindre bestämt avgränsade arbetargrupper, men *arbetarna på de områden, där lagen formellt ej gäller, äro givetvis alltid mer eller mindre påverkade av samma.* Det torde vara en erfarenhet, som de flesta av herrarna gjort, att det finnes någonting, som våra svenska arbetare alldeles särskilt hålla på, och som brukar kallas rättvisa. Det skall ingen kunna övertyga mig om, att man på längden kan låta t. ex. en man, som arbetar på åkern utanför en fabrik utan kompensation fortfara med en arbetstid av t. ex. 10 timmar, då hans kolleger, som arbeta på fabriksgården bredvid, icke behöva arbeta mer än 8 timmar. Det har ju också visat sig, att, ehuru lagen ej gäller för statens järnvägars personal, man för denna personal måst genomföra praktiskt taget samma arbetstidsförkortning som för de arbetargrupper, för vilka lagen gäller. Det skulle i detta sammanhang säkerligen för kammaren vara av ett mycket stort intresse att få en utredning över, hur många miljoner statens järnvägar årligen måste extra utgiva till följd av den arbetstidsförkortning, som under de senaste åren vidtagits för den vid detta stora verk anställda personalen.

Men även i en annan riktning kan jag påvisa, hur lagen verkat fördyrande. Har en arbetare tidigare förtjänat 10 kr. på 10 timmars arbetsdag, och har han nu fortfarande 10 kr. förtjänst på 8 timmars arbetsdag, så innebär detta en förhöjning av timlönen från 1 kr. till 1,25 kr., d. v. s. 25 %. Detta verkar på produktionen 25 % fördyring på den del av produktionskostnaden, som utgör arbetskostnad (ofta 50 %), varförutom produktionen ytterligare fördyras därigenom att en del av de övriga kostnaderna, som icke avse arbete, kapitalränta, fastighetsförsäkringar, kostnad för teknisk och merkantil ledning komma vid den förkortade arbetstiden att bäras av en minskad produktion. Vi ha alltså sett, att, när vi kompensera denna, vi skulle kunna säga 10-kronors-karl, för den förkortade arbetstiden, detta medförde en avsevärd produktionsfördyring. *Denna produktionsfördyring medför i sin tur en allmän prisförhöjning*, varav följer, att arbetaren, som i detta fall med sin arbetslöns stegring från 1 kr. till 1,25 kr. pr timme, trots sig erhålla full kompensation, i verkligheten ej erhållit sådan. I båda fallen, såväl vid de 8 som de 10 timmarnas arbetsdag, antogs dagsförtjänsten till 10 kr. Till följd av den produktionsfördyring, den kortare arbetstiden medfört, får han emellertid nu icke för sina kronor lika mycket av livets nödtröft, som före den förkortade arbetstidens införande. *Lagens prisfördyrande inverkan på produktionen kommer automatiskt att medföra en försämring av arbetarnas levnadsstandard.* Den ökning uti produktionskostnaden, som lagen medför, måste på något sätt kompenseras. Den kompensation, som

Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)

vid lagens genomdrivande ställdes i utsikt, var ökning i arbetsintensiteten samt kostnadsbesparande förbättringar i organisation och teknik. Jag har redan berört, hurusom ökningen i arbetsintensiteten var en chimär. Den revolutionerande utvecklingen i organisatoriskt och tekniskt avseende låter sig icke av ett riksdagsbeslut frambesvärjas, och den förhoppningen att denna utveckling skulle komma ensamt vårt land till del såsom vapen att bestå i konkurrensen torde vara mer än optimistisk. Vi få tvärtom vara glada, om vi kunna hålla oss i kontakt med den utveckling, som i detta avseende sker i de stora industriländerna, och om vi genom att snabbt tillgodogöra oss där uppkomna förbättringar kunna komma som god 2:a. Kompensationen måste sökas på annat håll, och i kampen för sin existens tvingas vår industri att till det yttersta pressa löner för arbetare och tjänstemän. Tjänstemännens avlöningar utgöra som bekant en utgiftspost, som för produktionskostnaden i dess helhet i regel spelar en relativt ringa roll i jämförelse med arbetarnas löner. Det är därför arbetarnas levnadsstandard, som blir mest lidande genom den ifrågavarande produktionsfördyringen. Jag har nyss visat, hurusom lagen kommer att medföra en produktionsfördyring av den storlek, att genom densamma icke allenast vinsten försvinner, utan även arbetarnas levnadsstandard, under jämförelseåren 1908—1912 mycket lägre än nu, icke skulle kunna tillnärmelsevis uppehållas. *Det skulle vara icke allenast motbjudande utan ogenomförbart att pressa levnadsstandarden till den grad, som för kompenserande av produktionsfördyringen vore nödvändig.* I detta sammanhang måste jag fästa uppmärksamheten på ett yttrande här i kammaren, som av herr Branting fälldes vid ett tillfälle, då frågan om nödhjälpsåtgärder var före. Jag hade då i ett yttrande sagt något om att på basis av år 1914 gällande grovarbetarelönen densamma med hänsyn till penningvärdets nuvarande höjd kunde beräknas till ett visst belopp pr timme. Herr Branting reagerade i sitt kort därefter hållna anförande mot detta mitt yttrande och förmenade, att det icke gick an att tro, att arbetarna skulle gå med på att mista den förbättring i sin levnadsstandard, de på senare år uppnått. Ja, herr Branting, jag tror, att jag lika varmt som den ärade talaren, jag citerade, är besjälad av denna önskan, men jag vill bara fråga herr Branting, om nu, som jag har alldeles klart för mig, det befinner sig att en arbetstidslag av den beskaffenhet, som här i landet praktiseras, medför en fördyring av produktionen, som icke blott undanrycker den ekonomiskt bärande grunden för en god levnadsstandard för de kroppsarbetande klasserna, utan t. o. m. hotar att främtaga våra näringar en avsevärd del av det produktiva arbetet och överflytta denna till utlandet, huru frågar jag, skall man kunna förena ett bibehållande av denna lag med ett upprätthållande av arbetarnas nuvarande levnadsstandard.

Nu kanske en del av herrarna här tror, att de här historierna komma er bra litet vid, men mina herrar, vi äro i detta fall alla i samma båt. *De ekonomiskt nedbrytande följderna av lagen träffa såväl stat som kommun, arbetsgivare som arbetare, och även landets modernäring, jordbruket, för vilket lagen ej gäller, kommer att av lagens följder mer och mer få vidkännas stora olägenheter.* De

undersökningar beträffande arbetskostnadens inflytande på jordbrukets produktion, jag i detta sammanhang utfört, tyda på, att i mellersta Sverige arbetskostnaden ingår med c:a 60 % av produktionskostnaden, då däremot Skånes jordbruk är mera jämförligt med en industri, och arbetskostnaden därför blir procentuellt lägre. I olika avseenden komma lagens verkningar även här att göra sig gällande, dels kommer arbetet att fördyras, dels kommer jordbrukets kundkrets att genom lagens påverkan mista en hel del av sin köpkraft, och vidare kommer jordbrukaren, likaväl som alla andra, att få taga sin dryga del av kostnaderna för lagen i form av högre priser på det mesta av vad han behöver köpa och slutligen — och icke minst — verkar lagen kraftigt i riktning att höja skat-
terna.

Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)

Socialstyrelsen omnämner uti sitt betänkande, hurusom den ordinarie arbetstiden per vecka redan den 1 april 1919 för drygt $\frac{1}{3}$ av industriens arbetare uppgick till omkring 52 timmar, och anser att genomförandet av den lagstadgade arbetstidsbegränsningen ej medfört någon synnerligen stor förändring. *Denna slutsats, att ingen synnerlig förändring genom lagens antagande träffat industrien, är ju uppenbart felaktig, och visar allenast en förvånansvärd och beklaglig brist på omdöme uti hithörande frågor.* Jag vill icke närmare uppehålla mig härvid. Jag vill emellertid förklara, att den arbetstidsförkortning, som före lagens antagande genom överenskommelser mellan arbetare och arbetsgivare kommit till stånd, till huvudsaklig del genomförts under krisåren, då kompensation för produktionsfördyringen erhållits uti onormalt höga avsättningspriser. Samma förklaring gäller för den omständigheten, att vi kunnat något år arbeta under lagen, och vissa industrier därvid lämnat goda vinster samtidigt som arbetarnas villkor förbättrats. Nu är den varuknapphetens tid förbi, som tillät producenterna uppnå de höga priserna, och det företag, som icke kan lämna sin produktionskostnad efter det nya läget, är förlorat.

Vi hava under de senaste åren sett de ekonomiska förhållandena i världen undergå genomgripande förändringar. Vi hava läst anse det för produktionen uppkomna gynnsamma läget permanent, och liksom vi i en hel del andra fall icke ansett oss behöva alltför strängt begränsa produktionskostnaderna, hava vi även ansett möjligt tillmötesgå arbetarnas mångåriga krav på en förkortad arbetstid. Bladet har nu vänt sig. Det var de stora nationernas kamp på det ekonomiska området, som framkallade världskriget. Tror någon av herrarna, att denna kamp kommer att minskas efter kriget? Vi äro nog alla övertygade om, att förhållandet är det motsatta, men om vi då skola kunna bestå i konkurrensen, få vi icke betunga vårt näringsliv med en sådan produktionsfördyring, som arbetstidslagen innebär, även efter de förändringar, som uti den kungl. propositionen föreslås. Man fordrar av den enskilde, att han uti en kritisk ekonomisk situation skall göra allt för att rädda sig och de av honom beroende. Vi måste fordra detsamma av staten. De beslut, som än må fattas uti valuta- och tullfrågorna, hjälpa

Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)

icke, om vi icke samtidigt lätta på det tryck, arbetstidslagen utövar på vårt näringsliv. Vi måste göra en kraftansträngning för att komma ur detta tryck, även om därför skulle erfordras uppoffrandet av några doktrinära principer. Jag är själv anhängare av den lagen bärande skyddsidén och icke motståndare till en arbetstidslag. Beträffande den grad, varuti skyddsidén låter sig genomföra, äro emellertid för mig de ekonomiska synpunkterna avgörande, dessa synpunkter, som i detta fall för herr statsrådet och socialstyrelsen icke existera. *Jag har funnit och sökt visa, att lagens inverkan på prisbildningen av landets produktion, och därmed på arbetarnas levnadsstandard är sådan, att däri erfordras en längre gående revision än den kungl. propositionen innebär. Den väg, jag för en sådan revision har att anvisa och i min blivande motion kommer att föreslå, är en direkt i lagen medgiven utvidgad möjlighet till övertidsarbete i vidare omfattning än vad den kungl. propositionen medger samt möjligheter att av ekonomiska skäl vid arbete i skift få anordna kontinuerlig drift med en medelarbetstid icke överstigande 56 timmar per vecka. Genom fastslående av att i fråga om kontinuerlig drift de ekonomiska skälen skola vara avgörande, skulle man exempelvis kunna utnyttja tider av god vattentillgång för att öka produktionen i stället för att, som nu är fallet, låta en myckenhet vattenkraft gagnlöst borttrinna. Möjligheten till övertidsarbete och kontinuerlig drift får icke göras beroende utav formell lagtolkning, utan måste det överlämnas till arbetare och arbetsgivare resp. deras organisationer att träffa överenskommelser.*

Åtta timmars arbetsdag har under en mångårig klasskamp blivit en lösen, som betecknar målet eller idealet, dit vi sträva, men vilket ideal vi så sällan eller aldrig helt uppnå. Vad som från skyddssynpunkten är behövt är ej heller det absoluta fastställandet av 8-timmars arbetstid, utan en lagstadgad begränsning av arbetstiden även för vuxna på sådant vis. att nödiga garantier vinnas emot överansträngning samt andra hygieniska och sociala favor. Sådana garantier vinnas på den av mig antydda vägen, då principen om 8-timmarsdag lämnas orubbad samt åt arbetare och arbetsgivare lämnas frihet överenskomma om nödigt övertidsarbete.

Jag vill slutligen tillägga, att de jämkningar uti den kungl. propositionen jag i enlighet med nyss antydda grunder kommer att i min motion begära, äro så snävt tillmätta, att jag ingalunda vågar ställa i utsikt på det tryck arbetstidslagen utövar på vårt näringsliv. Jag har emellertid velat fasthålla vid ifrågavarande lagstiftnings karaktär av försökslagstiftning och, för ernäendet utav en riktig avvägning emellan skyddsintresset och näringslivets härlighet, ansett riktigtast att känna sig fram med minsta möjliga jämkningar. *För att en lagändring i enlighet med mitt förslag skall hava någon utsikt medföra åsyftad verkan, måste jag likväl utgå ifrån, att såväl arbetsgivare som arbetare samt dessa parters organisationer hörsamma den allvarliga maning, som det nuvarande läget innebär. att i samförstånd arbeta på det allmänna bästa.*

Herr Holmström: Herr förste vice talman, mina herrar! Då frågan om arbetstidslagen redan vid remissen av den föredragna propositionen bragts på tal, har jag ansett nödigt att även för min del säga några ord i denna fråga. Jag vill då till en början framhålla att för närvarande är ju kanske stämningen i mångt och mycket till synes sådan, att man tror att arbetstidslagen framskapat större svårigheter än vad den i verkligheten gjort. Och anledningen till att den uppfattningen på många håll gör sig gällande är huvudsakligast att tillskriva den omständigheten att man från arbetsgivarsidan på många håll formligen saboterar tillämpningen av denna lag alltsedan dess tillkomst.

Jag vill här lämna några upplysningar om, hur man ansett sig kunna gå tillväga på arbetsgivarsidan och vad som sedan bidragit till att giva spridning åt den uppfattningen, att lagen medför så ofantligt stora svårigheter.

Redan vid lagens första tillämpning företog man sig från svenska arbetsgivareföreningens sida att utskicka cirkulär till föreningens medlemmar landet runt, vari man uppfordrade dem att ingå till arbetsrådet med en hemställan om undantag från lagens bestämmelser i alla de fall, där det var tänkbart att kunna åstadkomma en sådan — och förmodligen i andra fall också. Som bevis på, hur nitisk man var på det hållet, vill jag nämna en episod. Arbetsrådet fick en dag en skrivelse från en före detta arbetsgivare i Stockholm, vari han meddelade, att han på grund av ett cirkulär från arbetsgivareföreningen hade blivit uppfordrad att hemställa om undantag från lagens bestämmelser. Men han tillägger, att då han i alla fall icke utövat arbetsgivareverksamhet under de senaste tre åren, så förmodade han att han vore befriad från att ingå med hemställan om dylikt undantag. Jag nämner detta blott som bevis på hur angelägen och enträgen man varit för att framskapa motiv för sina angrepp på lagen.

Vill man i övrigt se till, hur man i praktiken förfar när det gäller att skapa och underhålla missnöjet med lagen, så kan jag nämna en del fall, som icke tillhört undantagen utan fastmer varit regel. Det har gått till så, då det varit fråga om undantag för industrien, att framställning gjorts från resp. industriorganisation, vari begärts undantag för resp. arbetsföretag. Det har t. o. m. inträffat fall, då arbetsgivare förklarat sig icke vilja gå med på någon förlängning av arbetstiden, utan förklarat sig kunna ordna arbetet med en arbetstid av 48 timmar pr vecka. Men detta har icke hindrat hans organisation att hos arbetsrådet begära att få 56 timmar. I sådana fall — jag tänker särskilt på ett fall i slutet av föregående år — har man låtit vederbörande förstå att man inte gärna kunde medgiva undantag utan att dessförinnan vidtaga undersökning på platsen och se, hur det hängde ihop. Och då kom omedelbart svar från den åsyftade arbetsgivaren, vari det sades, att han icke någon gång begärt undantag med hemställan om 56 timmar och att han tidigare anmodat sin organisation att icke göra någon sådan framställning. Han återkallade framställningen. Den gången råkade man

*Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)*

Vid remiss av
propositionen
nr 359.

(Forts.)

träffa en arbetsgivare, som även inför sin organisation vågade hävda sin uppfattning, något som icke inträffar alltför ofta.

Jag vill ha nämnt detta för att visa, att man från arbetsgivar-
nas sida formligen satt i system en apparat mot lagen och dess till-
lämpning. Och det är därför helt naturligt att stora grupper av
sambandsmedlemmar få den uppfattningen att lagen framskapat be-
tydligt större svårigheter, än vad den gjort. Beträffande frågan,
hur det nu egentligen varit vid lagens tillämpning och vilka svårighe-
ter som i stort sett framskapat av lagen, så är det tämligen natur-
ligt att för en stor del kontinuerliga industrier en del svårigheter
komma till stånd om 48-timmarslagen tillämpas. Men i sådana fall
har man medgivit 56 timmar, och jag förstår således icke, vilken
anledning man i det avseendet kan ha att beklaga sig.

I övrigt har man också klagat över att overtiden vore för knappt
tilltagen, att den icke räcker till. Ja, jag kan från min egen verk-
samhet inom arbetsrådet och med min erfarenhet från en del
resor, som jag företagit ute i landet, lämna det vittnesbördet att i
vissa fall overtiden kan anses vara för kort, särskilt med hänsyn till
visst slags overtidsarbete, nämligen förberedelse- och avslutningsar-
beten. Men mot det påståendet, som mången gång framkommit från
arbetsgiversidan att overtiden icke räcker till, vill jag meddela, att
när man vid sådana tillfällen begärt in overtidsjournalerna, så har det
visat sig att icke på lång tid den overtid, som gällande lag medger,
utnyttjats. Men trots detta kan man tala om att overtiden icke räcker
till i något avseende.

Man har särskilt ondgjort sig över att sjukhusen kommit in
under lagen och man säger att det är orimligt att de skola drabbas
så hårt. Ja, jag tror icke att man inom något sjukhus har anled-
ning att beklaga sig, då ju arbetsrådet medgivit undantag vid varje
tillfälle det visat sig behövt och jag vill erkänna att ifråga om
sjukhusen sådana undantag beviljats kanske på de flesta platser.

Då herr Wahren här framhållit de stora svårigheter, som
föreligga för industrien, har jag icke möjlighet att nu bemöta de
siffror, som han till stöd för denna sin mening helt hastigt här
dragit fram. Jag vill dock säga att då herr Wahren nämnt att
såväl jag som herr Lindqvist tyckas behålla den sanna barnatron,
då vi utgå ifrån att denna lag icke medför några svårigheter, jag
tidigare ansett att herr Wahren hade en sann barnatro, och han tycks
fortfarande ha den kvar. Redan vid utarbetandet av lagen, vari
herr Wahren och jag hade nöjet deltaga, var herr Wahren av den
uppfattningen att man icke skulle införa 48 timmar men väl 54,
och fortfarande tyckes herr Wahren ha denna barnatro kvar, att det
vore lyckligt och bra att ha det på det sättet, och detta trots det att
man innan lagen kom till stånd inom en del arbetsföretag hade en
arbetstid av 48 timmar och inom vissa större industrier arbets-
tiden var högst 52 timmar. Ja, är det någon som har den sanna
barnatron, så är det herr Wahren, som är i besittning därav, om
han tror att man på det sättet skall kunna arbeta sig fram.

Då man i övrigt talar om de stora svårigheter som föreligga

och att det knappast finnes en industri, som icke förlorat ofantligt mycket på arbetstidslagen, så vill jag erinra om en del rapporter, som inkommit från yrkesinspektörerna i vårt land, särskilt i slutet av föregående år, efter närmare undersökning av förhållandena på olika platser. Vi veta ju, att yrkesinspektörerna äro de som på olika platser ha närmast i sin hand att övervaka och tillse att lagen efterföljes, och att de också ha vissa möjligheter att bedöma situationen, tekniskt utbildade som de äro. Sålunda yttrar sig t. ex. en yrkesinspektör rörande lagens tillämpning på följande sätt: »Inom sågverksindustrien har man allmänt här inom distriktet från såväl arbetare- som arbetsgivarehåll fastslagit, att lika mycket medhunnits som före lagens trädande i kraft. Även arbetsgivare, som då säsongen begynte uttalade starka tvivel, ha nu med tillfredsställelse om än med någon förvåning medgivit att de misstagit sig på arbetsvilligheten. Arbetstidslagen har inom parentes sagt kommit så mycket god och behöflig arbetsordning åstad, att många av de i Sverige arbetande industrierna icke blott inom sågverksgruppen, fått en högst betydande hjälp genom denna av många så förkättrade lag.»

Ja, det finns en hel del uttalanden, som gå i samma riktning, och det vore intressant kanske särskilt med hänsyn till herr Wahren att även nämna, att i en yllefabrik, där redan innan lagen trädde i kraft arbetstiden var 48 timmar i veckan, har man även i fortsättningen med den korta arbetstiden i regel nått bättre arbetsresultat än i den fabrik, för vilken herr Wahren är mera intresserad, där arbetstiden före lagen uppgick till 59 å 60 timmar. Men det har betonats också, vilken anledningen varit till att åsyftade fabrik och även andra gått utmärkt bra och burit sig. Jo, säger man från yrkesinspektören, det har förnämligast varit beroende på att arbetsledningen haft sin uppgift klar och förstått att ordna och leda företaget så, att det gått ihop. Och jag tror att i det avseendet måste man tyvärr tillägga, att det brister åtskilligt i vårt land, vilket jag tror att litet var, som närmare sysslar med dessa saker, är på det klara med.

Nu säger samtidigt herr Wahren, att de förändringar, som föreslås från regeringens sida, icke äro av den art, att de på något sätt kunna tillfredsställa industriens män. Nej, det förstår jag mycket väl, om man ser frågan mot den bakgrund, som jag tidigare vidrört, d. v. s. om man räknar med den ständiga hetsagitationen mot lagen, som trots allt förekommer från industriens målsmän. Vill man återigen se frågan sådan den verkliga föreligger, så måste man säga, att icke endast från socialstyrelsens och regeringens sida tagits vederbörlig hänsyn till de yrkanden, som framförts om lättnader i lagen, utan man har t. o. m. gått så långt, att man vidtagit förändringar, som göra att man ställer stora grupper arbetare fullständigt utanför lagen. Genom den förändring, som föreslås i 1 § rörande lagens tillämpningsområde, har man från lagens tillämpning avskiljt alla företag med i regel högst 4 arbetare, var de än bedrivs, under det att nu av dylika företag endast sådana

*Vid remiss ar
propositionen
nr 359.
(Forts.)*

Vid remiss av
propositionen
nr 359.

(Forts.)

äro fritagna, som bedrivs å landet eller i stad och stadssamhälle med en folkmängd av högst 1,500 personer.

Det är uppenbart, att på de platser där arbetarna äro organiserade — och det äro de dess bättre över allt — arbetarna icke komma att medgiva någon förlängning av den ordinarie arbetstiden, och man når således med krav på en förändring endast det resultatet, som förefaller mig under alla förhållanden icke vara eftersträfvansvärt, att man framskapar ytterligare stridigheter mellan arbetare och arbetsgivare, som man borde så långt som möjligt undvika i stället för att uppamma. Jag tror också att man i fråga om övertiden, när det nu i det föreliggande förslaget föreslagits en så väsentlig ökning av denna, ingalunda kan säga, att man icke sökt tillgodose de krav, som blivit framförda. När man t. ex. i fråga om förberedelse- och avslutningsarbeten, till vilka enligt nu gällande lag 10 timmars övertid får användas per månad, kommit upp till 30 timmar per månad, så undrar jag, om man icke, såvida man nu icke räknar siffrorna på ett alldeles särskilt märkvärdigt sätt, skall nödgas erkänna att detta innebär en stor tillökning av övertiden. Och vad övertiden i övrigt beträffar, så har också föreslagits en ökning i motsvarande grad.

Herr Wahren tillade, att det hade varit bättre, om man ordnat det så, att det i fråga om övertidsarbete överlätits åt parterna att själva frivilligt ordna med saken och bestämma, hur lång övertid skulle komma i fråga i varje fall. T. o. m. om vi ginge så långt, att man skulle få arbeta på övertid hela den tid som var kvar på dygnet, sedan det ordinarie arbetet var slut, så skulle det enligt herr Wahren vara rätt att göra det. Nu är jag emellertid livligt övertygad om att, även om det förefaller en del personer att det vore önskvärt att slå in på den vägen, man snart skulle komma underfund med att denna väg är fullständigt felaktig och missvisande. Ty i den mån man släpper allt fullständigt fritt ute bland parterna förstår man innerligt väl, att i synnerhet under nedgående konjunkturen arbetsgivarna med all makt skola pressa arbetarna hur långt som helst. Vi måste städe hålla fast, att även om man kan tvista om antalet övertidstimmar, så skall det under alla förhållanden finnas bestämda gränser, inom vilka man har att röra sig. Jag är livligt övertygad om, att detta för hela samhällslivet är det viktigaste, och därest vi icke ha det ordnat på detta sätt, tror jag, att vi i fortsättningen få större men av lagen än vad det kan påstås, att man hittills haft av densamma.

Det har också framhållits ibland, att även en del arbetare skulle önska en något längre arbetstid. Jag skall villigt medge, att sådant förekommit i en del fall, och jag erinrar mig särskilt ett, då arbetarna begärde att få en arbetstid av 56 timmar i veckan i stället för 48. Vad var anledningen till, att de gjorde detta? Jo, anledningen var, att man från arbetsgivarsidan hade förklarat för dessa arbetare, att om de icke ginge med på den längre arbetstiden, komme arbetet att läggas ned på den platsen — det var ett bruk i Östergötland. De flesta arbetarna voro till ganska hög ål-

der komma och hade icke varit på någon annan plats. De trodde, att de skulle få svälta, om de icke böjde sig för arbetsgivarens krav. Inför sådana påtryckningsmedel från arbetsgivar- sidan kan man få arbetarna hur medgörliga som helst. Men om man räknar med dylika medgivanden och tillmäter dem någon bärig- het, då har man räknat fel, ty det ligger sanning i vad som fram- fördes tidigare under riksdagen från herr statsrådet Elmquist, då han pekade på den uppfattning arbetarna hade rörande 8-timmars- dagen. Man har på senare tid från arbetarsidan icke talat mycket om lagen, men herrarna kunna vara övertygade om, att i den mån som man nu inom riksdagen söker vidtaga åtgärder i försämrande riktning för arbetarnas vidkommande, så komma arbetarnas röster inom landet att låta höra sig på sådant sätt, att det genljuder även i denna kammare.

Herr förste vice talman! Jag har icke mera att för ögonblic- ket tillägga, men har velat framföra dessa synpunkter just med hän- syn till vad som från herr Wahrens sida blivit sagt.

Herr Löfgren i Stockholm: Herr vice talman, mina herrar! När vi i kammaren behandlade statsverkspropositionen, hade jag anledning framhålla, att vissa av våra till synes inrikespolitiska frågor i själva verket äro av den natur, att man måste på dem lägga internationella hänsyn. Särskilt gäller detta i de fall, där Sverige som medlem av nationernas förbund eller av organisationer, som utgöra delar av förbundet, åtagit sig vissa förpliktelser. Jag kan icke låta bli att använda även detta tillfälle för att inpränta, att om man vill göra någonting av nationernas förbund, verkligen få de grundidéer, som besjåla detta, omsatta i levande livet, ha vi ingen anledning att hålla oss tillbaka, när det gäller att stödja förbun- det icke blott med ord utan med handling genom att söka i praktiken förverkliga förbundets idéer och genom att så långt som möjligt handla gemensamt med andra nationer i detta syfte. Denna syn- punkt framträder särskilt starkt vid behandling av det nu förelig- gande spörsmålet.

Frågan om revision av vår arbetstidslag är nämligen i skilda fa- ser en internationell fråga och därtill en sådan där Sverige redan genom sitt medlemskap i nationernas förbund engagerat sig för en viss politik. Herr Wahren sade, att man kunde vänta att den konkur- rens, som tidigare gjort sig gällande mellan folken, skulle komma att framträda än skarpare efter världskriget. Det må vara sant. Men under sådana förhållanden är det också angeläget att så myc- ket som möjligt tillgodogöra sig de utjämnande faktorer som sär- skilt nationernas förbund i olika former av sin verksamhet erbjuder. Den del av detta förbunds arbete, som utföres av internationella arbetsorganisationen, utgör den internationella motsvarigheten till vår arbetstidslag. Denna internationella organisation har vid ge- neralkonferens i Washington i oktober 1919 antagit ett förslag till konvention om arbetstidens begränsning, vartill även vårt lands re- presentanter anslutit sig vid konferensen. Enligt detta förslag

Vid remiss af
propositionen
nr 359.
(Forts.)

Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)

förbinder sig varje medlem, som ratificerar konventionen, att bringa dess bestämmelser i verkställighet senast den 1 juli 1921. Man finner nu av propositionen, att vederbörande myndigheter icke kunnat tillstyrka ratifikation av Washingtonkonventionen på grund av bristande överensstämmelse mellan det sakliga innehållet i vår arbetstidslag och konventionen samt särskilt på grund därav, att vår lag är provisoriskt antagen till 1924 års början, under det man genom anslutning till konventionen binder sig för 10 år.

Som saken ligger, får man lov att böja sig för de skäl, som sålunda tala emot möjligheten av att nu ansluta sig till den internationella konventionen. Men man frågar sig samtidigt varför icke vårt lagstiftningsarbete på detta område blivit lagt så att vi kunnat ratificera konventionen, om vi av sakliga skäl velat göra det. Svaret på den frågan ligger tydligen i en del omständigheter, som vi måste beklaga, om vi än icke kunna ändra dem. Först och främst förhåller det sig så, att vi i Sverige började vårt arbete på genomförande av 8-timmarslagen fristående och utan kontakt med det internationella utredningsarbetet och blevo färdiga med arbetet så tidigt, att vi icke kunde hämta ledning av Washingtonkonferensens resultat. När 1920 års riksdag var beredd att begära en revision av den så nyligen antagna arbetstidslagen, låg in Washingtonkonventionen färdig på bordet, men det är att märka — och jag vill i det fallet rikta en anmärkning mot riksdagens sätt att behandla saken — att riksdagen icke brydde sig om att inrikta revisionsarbetet efter Washingtonkonventionens linjer, utan när riksdagen begärde en revision, avsåg man uteslutande sådana punkter, där en hemmagjord kritik mot vår arbetstidslag förekommit. Riksdagens skrivelse blev avlåten den 12 juni 1920, och man kan ju anmärka, att den regering, som fick ärendet om hand, kanske bort handlägga det litet fortare än så, att det först den 15 oktober blev remitterat till vederbörande myndighet. Så kom regeringsskiftet, och det var sedan omöjligt att forcera arbetet i syfte att bringa föreliggande proposition i så nära överensstämmelse som önskligt varit med Washingtonkonferensens resultat. Följden har sålunda blivit, att Sverige, även om vi av sakliga grunder ville göra det, icke kan ge sitt direkta stöd åt de internationella strävandena på detta område just nu. Detta i och för sig beklagliga förhållande ger mig anledning att göra några allmänna erinringar för ärendets fortsatta behandling.

Först tar jag då för givet att regeringen utåt, gentemot den internationella arbetsorganisationen och gentemot nationernas förbund, ger fullständigt besked om det verkliga läget. Då vi icke kunna ratificera Washingtonkonventionen bör det göras klart för den internationella arbetsbyrån och nationernas förbund, att det icke beror på tredska och ovillighet, utan att det snarare förhåller sig så, att vi här i Sverige varit så tidigt ute och gått så långt att vi fått en lagstiftning, som i det stora hela sträcker sig längre än Washingtonkonventionens fordringar.

Vidare skulle jag vilja uttala önskvärdenheten av, att man redan vid utskottsbehandlingen av ärendet observerade angelägen-

heten av att åtminstone nu slå in nå en revision av lagen i en riktning, som gör det möjligt att så fort ske kan ansluta sig till Washingtonkonventionen eller till de överenskommelser om förbättringar av denna, som kunna komma till stånd mellan övriga stater.

Man finner med tillfredsställelse att den kungl propositionen i olika hänseenden gått ett betydligt steg i den riktningen. Men jag tror mig böra rekommendera att än mera bestämt slå in på den vägen. En huvudsynpunkt därvid är att, som Washingtonkonventionen gör, urskilja det rent industriella området från övriga arbetsfält och att för vår industri träffa sådana bestämmelser, som gå ihop med industriens arbetsförhållanden i andra länder, där Washingtonkonventionen eller en reviderad allmän konvention kan komma att tillämpas. Det må vara en i och för sig god sak att begränsa arbetstiden för arbetspersonalen å kaféer och sjukhus, men detta är uteslutande en inre angelägenhet och har föga gemenskap med industriens arbetsregler.

Men vidare tror jag det vara önskvärt, att man redan nu vid utskottsbehandlingen, och i allt fall vid ett snart igångsatt utredningsarbete i syfte att kunna ratificera Washingtonkonventionen, i själva lagen, eller i de författningar, som utfärdas på grund av lagen, får in så bestämda regler som möjligt för arbetstidens praktiska uttagande och fördelning. Med all aktning för arbetsrådet och den insats det gjort, kan man väl ändå få konstatera, att även arbetsrådet kan behöva ledning för utövande av sin verksamhet genom att få så bestämda normer som möjligt insatta i själva lagen. Jag vill erkänna, att jag t. ex. känner mig tveksam om lämpligheten att en sådan skälighetsprövning, som stadgas i 10:e § av föreliggande lagförslag, överlämnas till arbetsrådet. Den synes mig väl vidsträckt och obestämd denna lämplighetsprövning, och jag anser att den knappast bör givas till en administrativ myndighet.

Till sist skulle jag vilja säga, att det synes mig riktigt att, på den väg också propositionen slagit in, låta arbetet på övertid ordnas mera fritt med ledning av överenskommelser mellan eller yttranden från arbetsgivare och arbetare själva. Herr Holmström framhöll, att vidsträcktare bestämmelser om övertid lätt komme att missbrukas därigenom, att arbetsgivaren under tryckta konjunkturen skulle komma att påverka arbetarna till att vara med om en oskäligt lång arbetstid, som de under andra förhållanden inte skulle vara med på. Det är nog riktigt, att, ifall man lämnar övertidsbestämmelserna uteslutande till avtal mellan arbetsgivare och arbetare, man då kunde befara dylikt missbruk. Men denna anmärkning synes mig icke kunna riktas mot propositionen, enär ju de avvikelser från eljest gällande regler, som enligt lagen skulle komma att medges beträffande övertid, förutsätta att vederbörande myndighet godkänner sådana undantag. Men i övrigt vill jag säga, att det finnes åtskilliga skäl, som tala för en visserligen inom viss gräns bestämd, men dock tillräckligt tilltagen övertid. Införandet i lagen av viss övertid medför ju inte någon ensidig skyldighet för arbetaren, utan det beror på hans överenskommelse med arbetsgivaren,

*Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)*

Vid remiss av
propositionen
nr 359.

(Forts.)

huruvida han vill arbeta på dylik tid. Vidare förutsättes här i vissa fall yttranden från, om inte rent av överenskommelser mellan arbetsgivare- och arbetarorganisationerna. Och slutligen har ju arbetaren för övertid särskild ersättning, som visserligen inte på något sätt är av lagen bestämd — det har man däremot gjort i Washingtonkonventionen, där man har bestämt en minimiövertidsersättning — men i verkligheten ligger det i själva övertidsbegreppet att särskild ersättning utgår. Det synes mig alltså rimligt nog, att speciellt i tryckta tider, som för närvarande, användningen av övertid kan få en tillräcklig omfattning, naturligtvis under behöriga garantier. Och jag skulle tro, som det också antydde av herr Holmström, att inom arbetarkretsar stämningen ävenledes är sådan, att enighet mellan arbetsgivare och arbetare på rimliga grunder i denna punkt borde kunna vinnas. Man kan därför inte annat än beklaga, att man i de motioner, som vid denna riksdag avgivits från högerpartiet, i stället för att gå utjämnings väg har sökt att genomdriva krav på arbetstidslagens fullständiga upphävande. Jag vill erinra om, att bifall till ett sådant yrkande skulle stå i direkt strid inte bara mot den allmänna riktningen av den moderna internationella sociallagstiftningen utan också mot Nationernas förbunds akt, till vilken vi anslutit oss. Så länge vi inte kunna ansluta oss till en internationell konvention, som mera allmänt ordnar arbetsförhållandena, ha vi enligt grunderna för denna akt ingen rättighet att upphäva de regler, som i de särskilda länderna blivit antagna för arbetstidens begränsning.

Jag får till sist, herr vice talman, uttrycka den förhoppningen, att när utskottet går till behandlingen av denna viktiga fråga, ett resultat skall framkoma, som samtidigt tager hänsyn till såväl arbetarsidans skäligen anspråk på begränsning i arbetstiden som det allmänna behovet av ett intensivt produktivt arbete.

Herr W a h r e n: Herr talman, mina herrar! Jag anser mig böra med några få ord bemöta herr Holmströms yttrande. Detta yttrande var lagt, som man kunde vänta. Herr Holmström talade som medlem av arbetsrådet, men herr Holmström underlät fortfarande — liksom i alla de tidigare konversationer, som vi haft i det offentliga beträffande dessa frågor — att taga någon som helst hänsyn till vad jag inriktat mig på att visa, nämligen att industrien och våra näringar över huvud taget icke kunna bära vilken förkortning av arbetstiden som helst, och att de icke kunna bära den nuvarande.

Herr Holmström har talat om att ett visst sabotage bedrivits från arbetsgivarnas sida vid tillämpningen av lagen. Jag tror, att detta är en missuppfattning. Själv har jag ingen kännedom om något sådant. Av herr Holmströms relation förstod jag, att från vissa industrier gjorts generella framställningar om vissa medgivanden, men det är väl helt naturligt, att en industri, som är organiserad, begagnar sina ombud här i Stockholm för att ombesörja dylika framställningar. Arbetarna ha ju för övrigt också sina organisationer, som ha personal anställd här i staden. Att arbetsgivarna i en sådan framställning.

varom jag nyss talade, medtagit någon fabrikant, som redan slutat men som stod kvar i registret, kan ju hända, men det betyder icke så mycket, fastän något sådant naturligtvis kan vara roligt att tala om vid ett tillfälle som detta.

*Vid remiss av
propositionen
nr 359.
(Forts.)*

I detta sammanhang återkommer jag till herr Holmströms syn på saken, som i avseende å det ekonomiska, som aldrig intresserat honom i hög grad skiljer sig från min. Då arbetsgivarna fingo en sådan inskränkning av arbetstiden som lagen medförde, hade de sina gamla kalkyler och beräkningar, som visade, att om arbetet varit inställt en kortare tid, t. ex. en eller annan dag av en 14-dagars period, stego kostnaderna så och så mycket. Det är då klart, att de vid lagens antagande frågade sig, hur de skulle kunna komma undan med minsta möjliga produktionsförlust och ökade kostnader. Detta var orsaken till att arbetsgivarna mera allmänt sökt erhålla de lättnader arbetsrådet i fråga om utsträckt tid varit i tillfälle medgiva.

Jag har för min del icke alls klandrat arbetsrådet eller ansett mig ha någon anledning därtill. Jag tror också, att arbetsgivarna i allmänhet ansett sig väl behandlade. Visserligen sades det tämligen allmänt i början — och jag tror, herr Holmström hade samma uppfattning — att arbetsrådet bort kunna handla mindre formellt och mera smidigt, men det kan ju icke hjälpas, att lagar måste tillämpas eller åtminstone faktiskt alltid tolkas formellt.

Så talade herr Holmström om att man icke överallt utnyttjat den övertid, man kunnat få. Jag vill då fråga: är det något märkvärdigt? Kungl. Maj:t och riksdagen ha i arbetarnas ögon garanterat dem deras levnadsstandard med 8 timmars arbetstid. Vid sådant förhållande och då konjunkturerna voro goda motsatte sig arbetarna i regel övertidsarbete dels för den sanktionerade principens skull och dels för de funno det trevligare.

Skälet till att det gått, som det gjort, är, att vid lagens antagande varorna betalades så högt, att man kunde gå med på både det ena och det andra. Naturligtvis fanns det många arbetare, som icke precis sågo saken så, som jag nu antytt, men den stämning, som låg i luften på den tid, då arbetstidslagstiftningen trädde i kraft, lossade på alla gamla ekonomiska begrepp, bland annat på den uppfattningen, att man för att kunna på ordentligt sätt existera måste arbeta tillräckligt och att det var bra, om man kunde få en liten extra förtjänst på övertidsarbete.

Beträffande sågverksindustrien, som herr Holmström anför såsom ett lysande exempel, känner jag icke till den närmare. Jag vet visserligen från vårt arbete i arbetstidskommittén, att inom denna industri rätt en del missförhållanden, som sedermera blivit rättade, men en sådan enstaka företeelse kan ju icke läggas till grund för den uppfattningen att vi här i Sverige skulle kunna komma upp till första platsen i konkurrensen endast genom att organisera oss. Jag återkommer till mitt tidigare yttrande, att vi i stort sett kunna vara glada, om vi komma in som god andre. Vi kunna aldrig komma upp till en sådan organisation, som är genomförd i England och Amerika, därför att in-

Vid remiss av
propositionen
nr 359. (Forts.)

dustrien i vårt land icke kan bedrivas i så stor skala som i dessa länder. Vi kunna icke avsätta kolossala summor för experiment; vi få försöka lära och följa efter.

Den klädesfabrik, som gjorde goda affärer utan att arbeta mer än 48 timmar i veckan redan före lagens ikraftträdande, känner jag icke till, men undantag bekräfta regeln; det är allt, vad jag kan säga om den saken.

Någon hetsagitation från arbetsgivarnas sida känner jag icke till.

Sedan ber jag att få göra herr Holmström uppmärksam på att, även om jag möjligen uttryckte mig något otydligt, då jag talade om ökad övertid, tillade jag dock, att den borde beviljas inom vissa av lagen föreskrivna gränser och icke helt frigivas.

Emot mitt huvudmotiv: den ekonomiska bärigheten, har herr Holmström icke anfört någonting annat än möjligen i det sista exemplet, där herr Holmström anförde att arbetarna hotades med att fabriken skulle stängas, om de icke arbetade 56 timmar i veckan. Det kan ju möjligen ha varit en kitslig arbetsgivare, ty då voro ju tiderna i allmänhet ekonomiskt mycket goda.

Emellertid skall jag säga herr Holmström, att jag tror, att varken herr Holmström eller någon annan kan lösa problemet att med upprätthållande av en rimlig levnadsstandard för arbetarna uppnå konkurrenskraft genom en sådan lag, som denna, genom vilken produktionskostnaderna på grund av minskningen av arbetstiden stiga med 10 å 15 procent, lågt beräknat, och jag hoppas, att även utskottet skall komma på det klara med den saken.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren nu avgivna yttrandena till behandling av lagutskott.

§ 3.

Herr *Lefflers* på kammarens bord liggande motion nr 355, som nu föredrogs, remitterades till bevillningsutskottet.

§ 4.

Vidare föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 10 A och 10 B, första sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 3—5, bevillningsutskottets betänkanden nr 30—32, 34 och 35, bankoutskottets utlåtande nr 42, första lagutskottets utlåtande nr 39, jordbruksutskottets utlåtande nr 55 samt andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9 och 10.

§ 5.

Ordet lämnades härefter till

Herr *andrevicetalmannen*, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att andra kammaren måtte besluta, att på

föredragningslistan för morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden måtte först uppföras första sammansatta stats- och andra laguskottets utlåtande nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1921 års klass jämte en i ämnet väckt motion, samt övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölles.

§ 6.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 356, angående provisorisk förhöjning av tullsatserna för vissa industriprodukter, nämligen:

- nr 356 av herr *Sommelius*;
- nr 357 av herr *Thore*; samt
- nr 358 av herrar *Persson* i Fritorp och *Jönsson* i Fridhill.

Ifrågavarande motioner bordlades.

§ 7.

Herr förste vice talmannen lämnade nu på begäran ordet till *Interpellation*.

Herr *Fjellman*, som anförde: Genom den 1 juli 1918 utfärdad författning ändrade Kungl. Maj:t efter *riksdagens beslut* § 11 i avlöningsreglementet för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning av den 18 juni 1910 från och med den 1 januari 1919 (Svensk författningssamling 654—1918). Denna § 11 lyder nu: »Å ort, där de allmänna levnadsomkostnaderna äro särskilt höga utgår ortstillägg till tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning, enligt Kungl. Maj:ts fastställda grunder med tio eller femton procent av avlöningen dock med iakttagande däraf, att ortstillägget ej må beräknas å högre belopp än tre tusen kronor (3,000:—).»

Av denna formulering av paragrafen torde framgå, att *dyrare* orter framför *billigare* skola komma i åtnjutande av ortstillägg på grund av de *dyrare* levnadsomkostnaderna å dessa orter.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 31 december 1918 *tillsvidare* förordnat om orternas indelning i tre grupper med 15 % tillägg för orter tillhörande grupp I, 10 % för orter till grupp II och intet tillägg för orter tillhörande grupp III — allt grundat på socialstyrelsens gruppindelning.

Att denna gruppindelning kan ändras, när omständigheterna så föranleda, såsom när en ort blir billigare eller dyrare, eller när efter noggrannare uppgifters införskaffande en ort ej kan tillhöra en förut bestämd grupp, torde vara självklart på grund av ovan nämnda *tillsvidare*. Sker ej en dylik ändring, kan ju karaktären

Interpellation. av dyrortstillägg bortfalla, då t. ex. en billig plats kan få behålla detta tillägg men en dyr blir utan.
(Forts.)

Då det visat sig, att förändringar i dyrortshänseende för ett flertal orter inträtt, har generaltullstyrelsen stödjande sig på av socialstyrelsen den 19 oktober 1920 verkställd ny gruppindelning den 10 december 1920 gjort hemställa hos Kungl. Maj:t om ny ortindelning av tullverkets tjänstgöringsplatser. Av billighetsskäl begärdes att några orter, som blivit billigare, ej skulle nedflyttas. På denna framställning svarar Kungl. Maj:t den 31 december 1920, att den föranleder till ingen åtgärd.

Kungl. Maj:t låter sålunda i strid mot, vad förut förordnats, *billigare* orter erhålla dyrortstillägg, medan *dyrare* orter t. o. m. sådana, som borde erhålla femton procent, förnekas denna rätt.

Det förefaller sålunda, som om Kungl. Maj:t ej följde socialstyrelsens förslag, som är uppgjort efter de principer vilka godkändes den 31 december 1918.

En följd härav har blivit att samma ort för somliga statens verk är dyrort, för andra billig ort. — Och dock rör sig kostnaden om en ganska ringa summa.

Kungl. Maj:ts beslut, som mottagits med stor förstämning av den personal som är berörd av frågan torde väl knappast kunna anses vara överensstämmande med rättvisans krav, då det ger de billigare orternas personal det dyrortstillägg som förvägras de dyrare orternas.

Jag får därför anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kungl. finansdepartementet få rikta följande frågor

1. Anser herr statsrådet nu rådande förhållande stå i överensstämmelse med den av riksdagen 1918 beslutade lydelsen av avlöningsreglementet?
2. Om så ej är, ämnar herr statsrådet upptaga frågan till förnyad prövning och föranstalta ändring i dessa avita förhållanden?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 8.

Föredrogs en från ledamoten av första kammaren herr H. M. Bäckström inkommen, till riksdagen ställd skrivelse, däri han anhållit att bliva befriad från det honom lämnade uppdrag att vara fullmäktig i riksbanken.

Kammaren biföll för sin del herr Bäckströms anhållan och beslöt att val av fullmäktige i riksbanken i hans ställe skulle i vederbörlig ordning förrättas.

§ 9.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts i vissa punkter under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen samt under samma huvudtitel av propositionen om tilläggsstat till riksstaten för år 1921 gjorda framställningar;

från bevillningsutskottet:

nr 198, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande brännvinsförsäljningsbolagens befriande från kommunal skattskyldighet;

från bankoutskottet:

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående löne-reglering för en hos skolöverstyrelsen för C. H. Nilsson inrättad personlig tjänst;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa pensioner och understöd från allmänna indragningsstaten; och

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggspension åt läroverksadjunkten A. Hesslén; samt

från andra lagutskottet:

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser rörande arrende av fideikommissjord; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918.

§ 10.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny stat för riksarkivet m. m. jämte två i ämnet väckta motioner; och

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av herr Godéns m. fl. motion, nr 235, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående överflyttande på Sala stads samtliga skattskyldiga invånare av den bergsmän och gruvjordsägare i staden påvilande väghållningsskyldighet.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Jansson</i> i Falun	under 4 dagar fr. o. m. den 11 maj,			
»	<i>Andersson</i> i Prästbol	» 2 » » » 12 »			
»	<i>Jonsson</i> i Mörkhult	» 6 » » » 12 »			
»	andre vice talmannen				
	<i>Nilsson</i>	» 5 » » » 13 »			
»	<i>Leander</i>	» 5 » » » 13 »			
»	<i>Hermelin</i>	» 6 » » » 12 »			
»	<i>Eriksson</i> i Överbyn	» 2 » » » 12 »			
»	<i>Nilsson</i> i Antnäs	» 8 » » » 18 »			
»	<i>Hansson</i> i Trollhättan	» 5 » » » 13 »			
»	<i>Bergström</i> i Högsön	» 11 » » » 18 »			
»	<i>Thorsell</i>	» 6 » » » 12 »			
»	<i>Eriksson</i> i Östanfors	» 3 » » » 11 »			
»	<i>Johansson</i> i Edsbyn	» 6 » » » 13 »			
»	<i>Laurén</i>	» 2 » » » 12 »			och
»	<i>Hellberg</i>	» 2 » » » 12 »			

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,34 e. m.

In fidem
Per Cronvall.